

vata v okviru Panonije. Razlago za to lahko iščemo morda v tem, da je bil mejnik najden prepozno, da bi avtorja nova spoznanja lahko še upoštevala pri objavi te knjige.

Avtorja smiselno zaokrožita delo z obširnimi povzetkom, kjer na osnovi podatkov, pridobljenih iz virov, strneta zgodovinski pregled Panonije v okviru antičnega sveta (rimskega imperija). Razložita geografski pojem Ilirik ter geografsko in administrativno opredelita Panonijo in njena plemena. Nadaljujeta z rimsko osvojitvijo in vzpostavitvijo province, razdelitvijo Ilirika in zgodovino celotne Panonije. Predstavljeni zvezek zbirke *Fontes Pannoniae Antiquae* tako predstavlja osnovo za preučevanje zgodovine Panonije na začetku rimske nadvlade, saj prinaša vse njene omembe v antičnih virih za to obdobje. Prav antični viri, če je mogoče celo sočasni, pa so tisti, na katerih naj bi temeljilo naše raziskovanje.

Julijana VISOČNIK

**Mariella Moreno** (ur.): *Delle medaglie Carnico-Iliriche del P. Angelo Maria Cortenovis* [facsimile del ms. 588 del Fondo principale della Biblioteca Civica di Udine]. Villa Manin di Passariano 2003. 128 str., [71] str. s faks. ms 588, ilustr.

V času, ko v numizmatični stroki vlada za študij keltskih novcev še posebno veliko zanimanje in ko so bile odkrite in objavljene nekatere nove najdbe keltskega denarja,<sup>1</sup> je knjiga o znanstveniku, učitelju in numizmatiku, ki je v 18. stoletju zbiral različno gradivo in pisal o keltskih novcih, še posebno dobrodošla. Urednica Mariella Moreno je v pričujoči knjigi zbrala prispevke več avtorjev, ki ponujajo bralcu vpogled v življenje in delo Angela Maria Cortenovisa. V prvem prispevku Cristina Donazzolo Cristante izčrpno predstavi življenje Cortenovisa. V nadaljevanju Maurizio Buora seznani bralca s pomembnim delom in pisanjem Cortenovisa. Končno Massimo Lavarone opiše grške, rimske in srednjeveške novce iz Cortenovisovega rokopisa. Temelj knjige predstavlja Cortenovisovo delo, ki je objavljeno v dveh različicah, z različnimi naslovoma. Prva, zgodnejša, je v latinščini in se glasi *De nummis ad veteres Carnorum regulos pertinentibus dissertatio* (Bibliotheca Arcivescovile di Udine MS 244, fols. 267r-276r). Latinski tekst je preveden v italijanščino in bogato opremljen z opombami. Kasnejša različica je v italijanskem jeziku z naslovom *Delle medaglie Carnico-Iliriche* (Biblioteca Civica di Udine MS 588). Zemljevidi, izborne tabele z originalnimi ilustracijami in faksimile enega od rokopisov dopolnjujejo publikacijo.

Oče Angelo Maria Cortenovis, pripadnik rimskokatoliškega reda barnabitov, je bil rojen 1727 v Bergamu, umrl je 1801 v Vidmu (Udine), kamor je prispel leta 1764, še prej pa je poučeval v mnogih mestih po Italiji. V Vidmu je vodil barnabitski kolegij. V svojem za tiste čase dolgem življenju je kar nekaj desetletij posvetil proučevanju keltskih novcev ali "karnijsko-ilirskih medalj", kot jih je sam imenoval. Četudi je Cortenovis deloval v 18. stoletju in je seveda numizmatična stroka od takrat dosegla velik napredek, je njegovo delo še danes aktualno. Cortenovis je bil značilni predstavnik izobražencev, ki so v duhu razsvetljenstva posegali na več znanstvenih področjih. Bil je barnabit, učitelj, arheolog, numizmatik, agronom in zgodovinar. Pri svojem delu je skušal povezati arheološke najdbe, novce in antične vire. Svoje zanimanje za zgodovino in arheologijo Furlanije je izražal v številnih razpravah o različnih predmetih, na katere je naletel na potovanjih po provinci, v kateri je prebival in deloval.

Še posebej pomembna je njegova objava dveh zakladnih najdb keltskih novcev, ki sta bili odkriti že konec 18. stoletja. Prva najdba je iz Zuglia in je bila odkrita leta 1762, torej še preden je Cortenovis prispel v Udine. Najdba je bila že poznana zahvaljujoč starinoslovcu Khellu, ki jo je objavil kmalu po odkritju. Druga, manj poznana, je zakladna najdba Moggio, ki je bila odkrita l. 1787. Najdba vsebuje tetradrahme tipa COPPO in republikanske denarije. Cortenovis se ni zadovoljil zgolj z opisom novcev v najdbah, temveč je poskušal povezovati najdbe tudi z epigrafskimi napismi in pisnimi viri. Še posebej je poskušal razložiti izvor in pomen imen, ki se pojavljajo na novcih.

Nastanku te knjige in objavi rokopisa je v veliki meri botrovalo dobro sodelovanje med regionalnim centrom za katalogizacijo in restavriranje kulturnih spomenikov Villa Manin di Passariano (*Centro regionale di catalogazione e restauro dei beni culturali di Villa Manin di Passariano*) in furlanskim arheološkim društvom (*Società Friulana di Archeologia*).

Alenka MIŠKEC

**Milan Hanuliak:** *Veľkomoravské pohrebiská. Pochovávanie v 9.-10. storočí na území Slovenska*. Archaeologica Slovaca Monographiae. Studia Instituti Archaeologici Nitriensis Academiae Scientiarum Slovaca 8. Nitra 2004. 391 str., 244 slik, 109 tabel.

Arheologija je historična veda, ki bliskovito kopiči količino historičnih informacij, ki so osnova njene analize. Vedno nova izkopavanja, prihod in stalen napredek digitalne dokumentacije prinašajo nove možnosti, prednosti, a tudi probleme. Morda je glavni ta, da količina informacij sama po sebi še ne pomeni kakovosti. Slednja je odvisna od dobro izbrane strategije analize. Te pa ni brez pogumnih sintetičnih študij, ki pomagajo formulirati nova analitična izhodišča. Dela take vrste lahko preštejemo na prste. Mednje se uvršča tudi obravnavana monografija Milana Hanuliaka. Avtor se že celo svoje raziskovalno življenje posveča raziskavam in analizam zgodnjersrednjeveških grobišč Slovaške. Njegova podatkovna zbirka je narasla na 614 gomil z 49 grobišč in na 3410 planih grobov z 275 najdišč. Po več desetletjih dela se mu je posrečilo posamične raziskave strniti v celovit pregled pokopavanja na Slovaškem s poudarkom na obdobju 9. in 10. st., ki so mu v upravno-političnem smislu nedvomno dali odločilen pečat oblikovanje, širjenje in propad države Moravanov.

Pregled začne z gomilnimi grobovi. Predstavi različne teorije njihovega pojava in opozori na zanimivo spolno strukturo tovrstnih pokopov, kjer prevladujejo moški grobovi, kar nakazuje, da gre za pojav socialnih razmerij. Sledi vzpostavitev kronološkega sistema, ki naj omogoči razvrstiti grobove in opazovati spremembe skozi čas. Avtor gradi svojo kronološko metodo kot souporabo vseh razpoložljivih analitičnih tehnik: seriacije, klasifikacije oblik z določitvijo vodilnih tipov, spremembe pogrebnih običajev skozi čas, stratigrafije in topografske kronologije grobišč. Pri tem ugotavlja, da je kronološka določljivost posameznih grobov razmeroma slaba in da so se spremembe skozi čas dogajale najverjetneje postopoma, nikakor ne vse hkrati. Kljub temu trenutna stopnja poznavanja arheološkega gradiva omogoča zgolj shematično stopenjsko razdelitev. Zlasti na primeru grobišča Čakajovce ugotovi, da je bil prehod z žganega načina pokopov na okostne grobove razmeroma hiter. Ob tem razpravlja o začetku "velikomoravskega" obdobja, ki ga postavlja v čas okoli 800, in opozarja, da

<sup>1</sup> Gre za zakladno najdbo Enemonzo (G. Gorini, *Il ripostiglio di Enemonzo e la monetazione del Norico* [Padova 2005]) in skupno najdbo iz Ljubljane (P. Kos, A. Šemrov, *Skupna najdba keltskih in rimskih novcev v reki Ljubljanici*. Doprinos h kronologiji novcev plemena Tavriskov, *Arheološki vestnik* 54, 2003, 381-395), ki sta pomembno vplivali na vzpostavitev nove kronologije.

temelji na različnih geografskih območjih na različnih osnovah. Predlaga delitev "velikomoravskega" obdobja na starejšo stopnjo A1 in na mlajšo A2. Mejo med obema postavlja okoli 860. Mejo s povelikomoravskim obdobjem vidi v času okoli 915. Slednje naj bi trajalo do petdesetih let 10. st. Opozori na jasen proces relativnega poenotenja grobov, na umik orožja iz moških grobov in rast grobov brez pridatkov ter spremembe pri ženskem nakitu. V bistvu gre za trende, ki so vidni povsod po Evropi in jih je mogoče povezovati s procesi, ki jih je sprožilo krščansko poenotenje. Količina in kakovost podatkov avtorju nista omogočili, da bi razrešil vprašanje, ki je še vedno odprto tudi na sosednjem Moravskem z mnogo večjo količino arheoloških podatkov - začetek okostnega pokopavanja neodvisno od tega, kako ga poimenujemo: horizont Blatnica-Mikulčice, predvelikomoravski horizont, Pitten-Pottenbrunn-Sopronkőhida ali še kako drugače. Vedno bolj očitno postaja, da gre za interpretativni problem, ki je nastal zaradi historičnega datiranja arheoloških ostalin s fenomenom slovanske kneževine Morave. Zato je Hanuliak naredil pogumen in strateško odločen korak, da je svojo kronologijo primarno oprl na pripoved arheoloških virov in se odrekel zapeljivi pomoči pisnih virov. S tem se mu je posrečilo postaviti pomemben del gradiva v čas okoli 800, kar odpira možnost postopnega določanja dogajanja v drugi polovici 8. stoletja. Ta problem bo rešen, ko se bo mogoče rešiti fascinacije "avarske" kronologije.

Avtor podrobno obravnava posamezne vrste grobišč, od posamičnih pokopov, do cerkvenih pokopališč. Nato posamično obravnava posamezne sestavne dele grobov, pokojnike kot artefakte in nato vse vrste predmetov v grobovih. Pri tem postavlja vsako lastnost v kontekst spolne in starostne strukture pokojnikov, kar mu omogoča iskanje morebitnih socialnih konota-

cij. Podaja obstoječe interpretativne modele in jih sooča z rezultati svoje analize, ki jo predoča v grafikonih. Način dela in količina zajetih podatkov mu omogočata iskanje skritih informacij, kjer so rezultati pogosto zgovorni že sami po sebi. Tako npr. so odlomki posodja ter oglje in pepel v grobovih mnogo bolj v zasutju in ne na dnu jam, kot bi pričakovali, če bi šlo res za domnevne očiščevalne običaje. Če k temu prištejemo še podatek, da gre samo za pojav na peščici najdišč, in to enakomerno skozi ves opazovani čas, se kar sama ponuja razlaga, da gre za predmete, ki so prišli v grobove drugotno in odražajo specifično dogajanje na površini.

Po tako izvedenih delnih analizah preide avtor na zaključno sintezo, kjer se posveti vprašanju socialnih identitet, ki jih nakazujejo grobiščne strukture. Nadaljuje z vidiki religije, kjer se posveti vprašanju pokristjanjevanja ter zaključi z vprašanjem etničnih razmerij. Pri tem se v celoti zaveda dejstva, da predmeti niso bili etnične značke, zato gradi analizo predvsem na opazovanju procesa strukturnih sprememb. Njegova pozornost velja razmerju med Avari in Slovani ter med Slovani in Madžari. V obeh poleg sprememb ugotovi tudi nemajhno stopnjo kontinuitete, kar zavrača teorijo radikalnih etničnih sprememb. S tem v sozvočju so tudi antropološke analize, ki med populacijami 7. in 8. st. ter 9. in 10. st. niso opazile bistvenih razlik.

V celoti lahko Hanuliakovo delo ocenimo kot odlično bilanco dosedanjih raziskav in soočanje interpretativnih modelov z različnimi statističnimi rezultati, ki jih omogoča velika podatkovna zbirka. Hkrati avtor odpira nova raziskovalna vprašanja in področja ter s tem nakazuje perspektivo bodočemu raziskovalnemu delu.

Andrej PLETERSKI

## Bibliographia archaeologica Slovenica selecta

### 1. OBJAVE SLOVENSKIH AVTORJEV V TUJEM TISKU 2005 / PUBLICATIONS BY SLOVENIAN AUTHORS ABROAD 2005

#### Predkovinske dobe / Stone Ages

Petru, S., Decorated stones from the open-air site of Zemono, Slovenia. - *World archaeology* 37, 2005, 637-640.

#### Kovinske dobe / Metal Ages

Guštin, M., A. Preložnik, Die hallstattzeitlichen Frauen mit Goldschmuck von Dolenjsko (Slowenien). - *Studien zur Kulturgeschichte von Oberösterreich* 18, 2005, 113-130.

Guštin, M., The Adriatic Celts and their neighbours. - V / In: *Celtic connections 2. Archaeology, numismatics and historical linguistics*, Archaeology monograph series 2 (Edinburgh 2005) 111-124.

Guštin, M., Celts on the margin of the northern Adriatic. - V / In: *Celts on the margin: studies in european cultural interaction 7th century BC - 1st century AD* (Kraków 2005) 49-55.

Guštin, M., Celts in the Adriatic Region. - V / In: *Celtic Culture: A Historical Encyclopedia* (Santa Barbara, CA 2005) 13-14.

Guštin, M., Celts in the Balkans. - V / In: *Celtic Culture: A Historical Encyclopedia* (Santa Barbara, CA 2005) 155-158.

Guštin, M., Celje. - V / In: *Celtic Culture: A Historical Encyclopedia* (Santa Barbara, CA 2005) 361-362.

Guštin, M., Celts in Italy. - V / In: *Celtic Culture: A Historical Encyclopedia* (Santa Barbara, CA 2005) 1026-1028.

Guštin, M., Kostolac-Pećine. - V / In: *Celtic Culture: A Historical Encyclopedia* (Santa Barbara, CA 2005) 1067-1068.

Guštin, M., Nauportus. - V / In: *Celtic Culture: A Historical Encyclopedia* (Santa Barbara, CA 2005) 1347-1348.

Guštin, M., Novo mesto. - V / In: *Celtic Culture: A Historical Encyclopedia* (Santa Barbara, CA 2005) 1362-1364.

Guštin, M., Singidunon. - V / In: *Celtic Culture: A Historical Encyclopedia* (Santa Barbara, CA 2005) 1612-1613.

Guštin, M., Taurisci. - V / In: *Celtic Culture: A Historical Encyclopedia* (Santa Barbara, CA 2005) 1662-1663.

Guštin, M., Verdun. - V / In: *Celtic Culture: A Historical Encyclopedia* (Santa Barbara, CA 2005) 1731-1732.

Mihovilić, K., B. Hänsel, B. Teržan, Moncodogno. Scavi recenti e prospettive future. - V / In: *Carlo Marchesetti e i castellieri 1903-2003* (Trieste 2005) 389-408.

Sakara Sučević, M., Il periodo della seconda età del ferro alla luce dei reperti da Castellier presso Villanova di Verteneglio (Croazia). - V / In: *Carlo Marchesetti e i castellieri 1903-2003* (Trieste 2005) 361-370.

Teržan, B., Metamorphose, eine Vegetationsgottheit in der Spätbronzezeit. - V / In: *Interpretationsraum Bronzezeit*, Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 121 (Bonn 2005) 241-261.

Teržan, B., Stična. - V / In: *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde* 29 (Berlin, New York 2005) 625-630.

Teržan, B., P. Turk, The Iron Age tower upon Ostri vrh. - V / In: *Carlo Marchesetti e i castellieri 1903-2003* (Trieste 2005) 339-352.

Turk, P., Some significant weights of objects from Late Bronze Age hoards in Slovenia. - V / In: *Actes du XIVème Congrès UISPP, Université de Liege. Section 11. L'âge du bronze en Europe et en*